

O priimku *Vratuša*

MARKO SNOJ

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana, marko.snoj@zrc.sazu.si

Endemično prekmurski priimek *Vratuša* je tvorjen s hipokoristično pripono *-uša*, znano npr. iz priimkov *Ivanuša*, *Petruša*, *Rakuša*, iz prvega člena dvočlenskega slovanskega rojstnega imena *Vratislav* < *Vortislavъ. Prvi del tega imena je velelnik glagola *vortiti 'vrniti', iz česar sklepamo, da so ga prvotno dajali otroku, ki se je rodil kmalu po smrti starejšega sorojenca.

Ključne besede: *Vratuša*, slovenščina, priimki, etimologija

The endemic Prekmurje surname *Vratuša* is formed with the hypocoristic suffix *-uša*, commonly found in last names such as *Ivanuša*, *Petruša*, *Rakuša*. It originates from the first element of the two-part Slavic given name *Vratislav* < *Vortislavъ. The first part of this name is the imperative of the verb *vortiti 'to return', from which we infer that it was originally given to a child born soon after the death of an older sibling.

Keywords: *Vratuša*, Slovene, surnames, etymology

Besede so kot ljudje. Vse prihajajo od nekod in so nekje doma. Priimek *Vratuša* domuje v panonskem prostoru, točneje v Prekmurju, saj ga predvojna ljudska štetja ne beležijo nikjer drugje. In kakor ljudje imajo tudi besede svoje starše, ki sta navadno dva in vedno različnih spolov. Moški princip je koren, ženski pa pripona. Ljubiteljskega etimologa najbolj zanima, kaj je koren, a tudi pri ljudeh lahko opazujemo, da je mati praviloma pomembnejša od očeta, zato se pravi etimolog najprej osredini na pripono. Podobno kot pri ljudeh je namreč tudi pri besedah: koreni so na razpolago, pripone pa izbirajo. Kaj je torej v korenu posamezne besede, nam bo povedala pripona.

V priimku *Vratuša* zlahka prepoznamo pripono *-uša*, kot jo imamo npr. v priimkih *Ivanuša*, *Petruša* in *Rakuša*. Na prvi pogled je očitno, da je priimek *Ivanuša* izpeljan iz krstnega imena *Ivan*, da je priimek *Petruša* izpeljan iz krstnega imena *Peter* in da je priimek *Rakuša* izpeljan iz vzdevek *Rak*, ki se ohranja kot priimek. Iz tega na splošnejši ravni sklenemo, da se pripona *-uša* rada družijo z najmenitnejšini besedami, tj. z lastnimi imeni, ki so nekakšni plemiči med besedami – zato jih celo pišemo z veliko začetnico. Potomci lastnoimenskega korena in pripone *-uša* so prav tako plemiči, se pravi lastna imena. Po dedukciji nato sklenemo, da je koren priimka *Vratuša* prav tako osebno ime, ki ga na Slovenskem že vsaj od 16. stoletja zaradi tridentinske

prepovedi krščevanja na nesvetniška imena danes ni več, se nam pa še ohranja v prleškem patronimiku *Vratič*.

Etimologija ni večšina ugibanja, temveč temelji na primerjalnem jezikoslovju in rekonstrukciji, ki imata status eksaktnih jezikoslovnih panog. Ugotovitvi, da je koren priimka *Vratuša* lastnoimenski koren *vrat*, dodamo spoznanje, da se hipokoristične pripone, kot je *-uša*, rade združijo s koreni, ki se osvobodijo svoje matične besede – ta pa je navadno zloženska, ki sestoji iz dveh korenov, ene medpone in ene pripone. Povedano po domače. Tako kot imamo iz dvodelnega imena *Miroslav* narejen hipokoristik *Mirko* in tako kot imamo iz dvočlenskega imena *Zorislav* narejeno osebno ime *Zorko*, tako je priimek *Vratuša* nastal iz dvočlenskega rojstnega imena *Vratislav*, katerega obstoj poznamo iz starih zapisov (pri nas na Koroškem npr. l. 1075 *Frazlau*, *Urazlau*, 1091 *Frazlau* – Kronsteiner 1981: 86), do danes pa se nam ohranja v pravoslavni tradiciji, do koder ni segla katoliška tridentinska prepoved krščevanja na nesvetniška imena (Grković 1977: 57). Ohranja se tudi v poljskem krajevnem imenu *Wroclaw*, ki je prvotno Wrocislavovo domovanje, pri čemer se je osebno ime *Wrocislav* (SSNO VI, 207 ss.) po poljskih glasovnih zakonitostih razvilo iz istega praslovankega **Vortislav* kot južnoslovanski *Vratislav* (Miklošič 1927: 45). In kaj je izvorno rojstno ime *Vratislav*? Iz česa je narejeno in kakšno sporočilo so starši, ki so tako poimenovali svojega otroka, dali okolici, otroku pa za popotnico v življenju? Ime je izvorno velelniška zloženska iz glagola *vratiti*, ki pomeni 'vrniti', in prvine *-slav*. Njegov prvotni pomen je torej 'kdor slovi po tem, da se je vrnil'. Pri Slovanih seveda ne moremo govoriti o reinkarnacij v indijskem pomenu besede, lahko pa govorimo o veri v to, da se je duša umrlega otroka ponovno utelesila v naslednjem. Še v 20. stoletju namreč ni bilo redko, da so otroka, ki se je rodil nedolgo po smrti svojega bratca ali sestrice, krstili z istim imenom kot umrlega. Tako pojmovanje v naši bližini lahko do danes opazujemo v italijanskih rojstnih imenih *Renato* in *Renata* ter francoskih *René* in *Renée*, ki dobesedno pomenita 'ponovno rojeni' oz. 'ponovno rojena'.

Za konec naj samo ošvrknem še problem, ki ga moj prispevek ne bo dokončno razrešil. To je razmerje med prekmurskim priimkom *Vratuša* in vzhodnoštajerskim *Bratuša*, ki je nastal na področju z večjim nemškim kot madžarskim vplivom. Slovanski *v* so namreč Bavarci slišali kot svoj dvo-ustnični *b*, zato so ga praviloma tudi zapisovali z *b*-jem. Dokaz za to je že nemško ime *Breslau* za poljski *Wroclaw*. Domneva, da je priimek *Bratuša* istega izvora kot *Vratuša*, da je razlika v začetnem soglasniku le stvar različnih pisarskih manir, se zdi zelo verjetna, ne pa edina mogoča, saj smo Slovani poznali tudi rojstno ime *Bratrislav* s prvotnim pomenom 'kdor slovi po tem, da ima brate', iz katerega bi bil lahko narejen priimek *Bratuša* na enak način, kakor je *Vratuša* narejen iz rojstnega imena *Vratislav*.

Literatura

Milica GRKOVIĆ, 1977: *Речник личних имена код Срба*. Beograd: Vuk Karadžić.

Otto KRONSTEINER, 1981: *Die alpenlawischen Personennamen*. Wien: Österreichische Gesellschaft für Namenforschung.

Franz MIKLOSICH, 1927: *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*. Drei Abhandlungen: Die Bildung der slavischen Personennamen, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.

SSNO 1965–1987 = Słownik staropolskich nazw osobowych I–VII. Pod redakcją ze wstępem Witolda Taszyckiego. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN. <https://www.rcin.org.pl/dlibra/publication/39927>

SUMMARY

About the Surname *Vratuša*

With regard to the origin of our Pannonian surname *Vratuša* we can say with certainty that it is a derivative of a given name whose stressed component was recorded in our region with the letter sequence *vrat*. The suffix *-uša* forms hypocoristics from personal name bases; for example, we have a surname *Ivanuša* derived from the given name *Ivan*, *Petruša* derived from *Peter*, and *Rakuša* from the nickname *Rak*, which has been preserved as a surname as well.

Determining the exact meaning of the root morpheme *vrat* is challenging. Since the initial consonant in the written form does not reveal whether it represents the etymological *v* or *b*, the surname etymology remains ambiguous. Slavic language of our ancestors had both a personal name beginning with *vrat-* and one starting with *brat-*. The first, **Vortislavъ*, evolved in our region according to expected phonetic changes into *Vratislav* and later into *Vratslav*. It is recorded as early as 1075 as *Frazlau*, *Urazlau*, and in 1091 as *Frazlau*. In Czech, it evolved into *Vratislav*, while in Polish it became *Wrotisław*, from which the Silesian place name *Wrocław* was formed through a similar shortening process. The first component of this two part personal name originates from the Slavic verb **vortiti* ‘to return’. Originally, as the Romance name *Renātus*, this name was given to a child believed to have “returned” to this world. The second name **Brat(r)oslavъ*, is less well documented, with its first component deriving from the noun **bratrъ* ‘brother’. It is likely that from this personal name, places such *Bratoslavci*, *Braslovče* and *Bratonci* were formed in our region. The only dilemma regarding the minimal pair of surnames *Vratuša* : *Bratuša* also applies to the pair *Vratič* : *Bratič*, which, with the patronymic suffix *-ič* are derived from either or both of the first components of these personal names.